

پیش‌خوانی

حاشیه‌ای بر اثر نوانتشار استاد سیدهادی خسروشاهی

درباره «تاریخ‌نگاری کودتای ۲۸ مرداد»

■ **محمد رضا کائینی**

مجموعه مجلدات «خاطرات مستند» استاد سیدهادی خسروشاهی، رفته‌رفته پرشمارتر می‌شود و بر غنای تاریخ‌نگاری معاصر می‌افزاید. آنچه در این مجال مورد معرفی قرار می‌گیرد،

یکی از مجلدات نوانتشار این مجموعه است که به «تاریخ‌نگاری معاصر و کودتای ۲۸ مرداد» پرداخته و ابعادی مغفول از این رویداد تاریخی را بازنمایانده است. همانگونه که در دیباچه این اثر آمده، بخش مربوط به ۲۸ مردادمانه متأثر از تبلیغات و آواگونه جریانات موسوم به ملی‌گرا و در گفت‌وشنود با روزنامه «جوان» بیان شده است.

در این مقدمه می‌خوانیم:

«کتاب حاضر شامل دو گفت‌وگوی تاریخی مشروح با حجت‌الاسلام والمسلمین استاد سیدهادی خسروشاهی درباره مسائل تاریخ معاصر و نیز کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ است که در مجموع اطلاعات وسیع و مستندی را در این زمینه ارائه می‌کند و یک پوست‌هم در آخر کتاب موضوع کودتا و نقش دیگران را در آن روشن‌تر می‌سازد.

گفت‌وگوی اول در سال ۱۳۴۸ توسط افاضل محترم مجله وزین و گران‌سنگ «حوزه» انجام گرفت که در همان سال در مجله چاپ و منتشر شد. گفت‌وگوی دوم در مرداد سال ۱۳۹۴ درباره کودتای ۲۸ مرداد و موضع مرحوم آیت‌الله کائینی و عملکرد با نقش آقای دکتر مصدق در آن انجام پذیرفت که در دو شماره از روزنامه جوان منتشر شد و اکنون تکمیل شده‌ا این بحث به اضافه متن کامل و ویرایش شده گفت‌وگوی اول یکجا همراه اسناد و عکس‌هایی جالب در اختیار عموم قرار

فضای اوقات تهران در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

می‌گیرد. بعضی از این اسناد و عکس‌ها برای نخستین بار منتشر می‌شود که بی‌تردید مورد توجه علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت.

دوچل اصلی چاپ و نشر این رساله که پس از اشاره اجمالی به مسئله تاریخ‌نگاری معاصر عمدتاً مسئله نهضت ملی ایران و حوادث ۲۸ مرداد را بررسی می‌کند، آن است که در سالیان گذشته با نزدیک شدن روز ۲۸ مرداد، دوستان ملی‌گرا یک بار دیگر و طبق عادت دیرینه در شماره‌های ویژه جراید و مجلات که در واقع آنها را باید مصدقی‌نامه نامید، اغلب به‌طور یکجانبه به داوری نشسته و مدعی شده‌اند که گویا پایه‌گذار و همه‌کاره نهضت ملی ایران ملی‌گرایان و شخص آقای دکتر مصدق بوده است و هیچ نقش‌سازنده یا تأثیرگذاری برای دیگران خصوصاً آیت‌الله کاشانی و فدائیان اسلام قائل نشده‌اند که در واقع تحریف علمی و عملی مسائل تاریخ معاصر است. در این میان از مصاحبه با استاد خسروشاهی یا دیگر صاحب نظران و تاریخ‌نگاران منصف خبری نبود و آیا در چنین شرایطی سکوت شخصیت‌هایی مانند ایشان که در واقع شاهد و ناظر عینی حوادث نهضت ملی و نقش فدائیان اسلام و آیت‌الله کاشانی و مراجع و علمای قم و تهران در پیشبرد اهداف نهضت بودند، نوعی سکوت غیرمقبول و کنساره گرفتن از مسائل

روز محسوب نمی‌شود؟ با مطرح شدن این پرسش توسط بخش تاریخ مرکز بررسی‌های اسلامی قم، استاد پاسخ‌های کوتاه، اما مستندی به سؤالات ما در باره مواضع دکتر مصدق، آیت‌الله کاشانی و فدائیان اسلام و نیز نوع اتهامات بیگانگان و رویانگران معاصر ارائه کردند که به دنبال بحث قبلی و در واقع برای تکمیل آن در اینجا آورده می‌شود. بخش آخر کتاب، در واقع پیوستی است که اشاره کوتاهی به حوادث ۲۸ مرداد دارد و پرسش‌های جناب دکتر زبیاکلام را در اینباره به نقد می‌کشد و پاسخ می‌دهد… نقل این پیوست، نقش دوستان را در قضیه کودتای ۲۸ مرداد و علل و عوامل آن روشن می‌کند. البته هر گونه نقد منطقی یا پاسخ و توضیحات مستند را پذیرا هستیم و بی‌تردید از آنها در تجدید چاپ این رساله استیاده خواهیم کرد.»

■ **معمومه رضوی**

بی‌تردید دخالت‌های گسترده سیاسی و اقتصادی امریکادر ایران در دوره محمد رضا پهلوی، مسبوق به یک پیش‌بینیه فرهنگی بوده است. در مقالی که پیش‌روی شماسست، شمه‌ای از این سابقه که در قالب یا یگاه‌سازی‌های فرهنگی امریکادر ایران بروز یافته، مورد بازخوانی قرار گرفته است. ■■■

■ **تأسیس انجمن ایران و امریکا**

به دنبال اشغال ایران توسط نیروهای شوروی، انگلیس و امریکا در شهریور ۱۳۲۰ برخی فعالان اجتماعی و سیاسی احساس می‌کردند که توسعه روابط مستحکم و رشدراز در ضروریات حیات ملی است. ریاست انجمن با متختم‌السلطنه اسفندیاری و عضویت افرادی چون عیسی صدیق، ابوالحسن ابتهاج، علی پاشا صالح و جمعی دیگر از ایرانی‌ها و امریکاییان کل خود را آغاز نمود و انجمن به کانون و مهم‌ترین پایگاه فعالیت و سازمان‌دهی دیپلماسی فرهنگی امریکادر ایران تبدیل شد. از اهداف آن می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- بسط روابط دوستانه و تفاهم بین دو ملت ایران و امریکا
۲- شناساندن زندگی اجتماعی، علمی، ادبی و فرهنگی، اقتصادی، آموزشی و تربیتی دو کشور به ملت یکدیگر به‌وسیله کلاس‌های تدریس زبان فارسی، انگلیسی، سخنرانی و انتشار فیلم و کتاب
۳- کوشش در توسعه روابط ادبی، علمی، هنری، اقتصادی و صنعتی و کمک به مؤسسات علمی و فرهنگی در ایران و امریکا

۴- کمک به ایرانیان صلاحیت‌داری که به امریکا می‌روند تا بتوانند ایران را بهتر به مردم امریکا معرفی کنند و با زندگی مردم امریکانیز آشنا شوند و هنگام بازگشت تجارب خود را بیان نمایند.

۵- کمک به امریکاییان برجسته برای مسافرت به ایران و معرفی بهتر امریکا به مردم ایران. انجمن همواره مورد توجه دو دولت امریکا و ایران بوده است در دهه ۳۰ و ۴۰ دارای یک کانون فرهنگی و یک کانون آموزشی بود که از مهم‌ترین برنامه‌های آن می‌توان به سخنرانی افراد برجسته ایران و نمایش فیلم‌های امریکایی، انتشار ماهنامه ایران و امریکا و اجرای موسیقی و تدریس زبان اشاره نمود. حضور افراد برجسته و دانشمندان دو کشور در واقع محلی برای تبادل فرهنگی بوده است. انجمن ایران و امریکا برای پیشبرد برنامه‌هایش از رسانه‌های جمعی استفاده می‌کرده است. ماهنامه ایران و امریکا از سال ۱۳۲۴ ش. به‌صورت دوزبان فارسی و انگلیسی انتشار یافت. مقالات بیشتر درباره مباحث تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و هنری ایران و امریکا بوده است و مقالات شخصیت‌های علمی و فرهنگی شناخته‌شده‌ای مانند سیمین دانشور، عیسی صدیق، حسین نیریز، عباس مسعودی و دیگران بیشتر به‌عنوان تریبونی برای ارائه تصویری ایده‌آل از جامعه و فرهنگ امریکا بوده است.

«

عضویت و حضور زنان در باشگاه‌های روتاری و لاینز بر خلاف انجمن‌های فراماسونری آزاد بود؛ حتی باشگاه‌های روتاری و لاینز با عنوان «اینرویل» در کنار باشگاه‌های مردان به فعالیت خود ادامه می‌دادند. البته این باشگاه‌ها در مردان مختلف فعالیت داشتند که مرکز اسناد مختلف پیوست، نقش دوستان را در قضیه کودتای انقلاب اسلامی نتیجه بررسی ۳۶۰ سند آماری را منتشر کرده که ۲۰ درصد فعالیت این باشگاه‌ها مربوط به طرح موضوعات علمی و فرهنگی بوده است

عاریخ

فکت‌وگرم۸۸۴۹۸۴۳۷

گذری بر پایگاه‌های فرهنگی امریکا در ایران در دوران پهلوی دوم

خوانشی از یک جنگ سرد!

در شماره‌های مختلف ماهنامه به معرفی امریکا و مناطق مختلف آن پرداخته و پیشرفت‌های این کشور را در زمینه‌های مختلف صنعتی، زندگی فردی و اجتماعی مطرح نموده است. از جمله عباس مسعودی در نوشته‌ای با عنوان «امریکایی‌ها چگونه زندگی می‌کنند؟» به توصیف زندگی امریکایی‌ها پرداخته است. در مرحله بعد از ۱۳۴۰ تا سال‌های منتهی به پیروزی انقلاب فعالیت انجمن از هر لحاظ گسترش یافت. در این زمان انجمن ایران و امریکا شعبه‌ای از آژانس ارتباطات بین‌الملل امریکا ی.سی.ای. محسوب می‌شد که دولت امریکا آن را در قالب تشکیلاتی گسترده در راستای دیپلماسی عمومی خود در سراسر دنیا در کشور‌های زیر سلطه خود ایجاد کرده بود.

■ **فولبرایت «کمیسون مبادلات**

فرهنگی – آموزشی ایران و امریکا»

فولبرایت کمیسیونتی است به‌نام کمیسیون ایالات‌متحده امریکا که برای مبادلات فرهنگی بین ایران و امریکا تشکیل شد و در راستای دیپلماسی عمومی که زمینه را برای برنامه‌های دیگر امریکا مانند نخچه پروری و تغییر سیستم دانشگاهی ایران به سیستم امریکا ایجاد کرد. در پایان جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵م/۱۳۲۴ ش) دولت امریکا به‌موجب طرح ویلیام فولبرایت که از سناتورهای مشهور امریکایی بود، آن را پیشنهاد کرد و در سال ۱۳۲۵ ش ۱۹۴۶م به تصویب کنگره امریکا رسید که قرار شد وجوهی که از فروش مازاد بعضی از اموال امریکادر کشورها به دست می‌آمد، برای مبادله معلم، محقق، دانشجو و به‌منظور آشنا ساختن ملل به اوضاع و احوال یکدیگر تخصیص یابد. بر همین اساس ایران نخستین کشوری بود که در خاورمیانه که به این کمیسیون سپرد. بین ایران و امریکا موافقتنامه‌ای در سال ۱۳۲۸ ه. ش ۱۹۴۹م در وزارت خارجه ایران به امضای جان وایلی، سفیر کبیر امریکا و علی‌صفر حکمت، وزیر امور خارجه ایران رسید و قرار شد اعضای کمیسیون سه نفر ایرانی و سه نفر امریکایی برای اجرای قرارداد معرفی شوند. آقایان علی‌کبیر سیاسی رئیس دانشگاه تهران، دکتر صدیق مایندنگ استاد دانشگاه تهران و دکتر عیسی صدیق مایندنگ استاد تعیین شدند و دکتر گری استاد پیشین کالج الیزب با عنوان دبیر و مدیرعامل کمیسیون و دو نفر امریکایی به عضویت این کمیسیون درآمدند. ریاست کمیسیون با دکتر صدیق بود. هدف از ایجاد این طرح این بود که مردم سایر کشورها با مردم امریکا حشر و نشر کنند و با وضعیت فرهنگی و اجتماعی یکدیگر آشنا شوند و حسن تفاهم و دوستی بین آنها ایجاد گرد.

■ **اصل چهار ترومن «هیئت عملیات اقتصادی امریکادر ایران»**
امریکا از اواسط قرن ۱۹م، رابطه سیاسی خود را با ایران شروع کرد اما این رابطه دارای تغییراتی بود و در یک دوره از تاریخ این رابطه قطع شد ولی دخالت آشکار امریکادر امور ایران و عدم برداشت مناسب و صحیح از این سازمان به‌ظاهر بشر دوستانه در سال ۱۹۵۱م/۱۳۲۹ ش در منطقه خاورمیانه برای بهبود روابط بین امریکا و خاورمیانه بنیان گذارده شد و به «بخ معروفی و سازمان سیا مخفیانه از طریق بخش سازمان‌های بین‌المللی خود برای داخ کمک مالی

محمدحسین پهلوی در ترمین ترابری با امریکا

فراهم می‌نمود. از مهم‌ترین برنامه‌های داخ کمک به دانشجویان کشورهای جهان سوم برای کسب پذیرش در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکا و تسهیل امکانات تحصیلی آنها بود. دفتر داخ در ایران در سال ۱۹۵۳م. تأسیس شد و هدف آن کمک به دانشجویان برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکایی بود که در سال ۱۹۵۵م. تعداد ۶۷۹۵ دانشجوی ایرانی برای کسب اطلاعات برای تحصیل در دانشگاه‌های امریکا به این مرکز مراجعه کردند و از این‌تعداد ۳۷۵ نفر در خواست پذیرش دادند و ۲۱۵ نفر پذیرفته شدند. یکی دیگر از برنامه‌های داخ کمک به ایرانیان تحصیلکرده در امریکا برای یافتن شغل در ایران بود و از سازمان‌های ایرانی مانند انجمن ایران و امریکا، سازمان پیشاهنگی پسران و کلوب لاتاری پشتیبانی می‌کرد.

■ **تشکیل فراماسونری و باشگاه‌های روتاری و لاینز**

نخستین کلوب روتاری تهران در سال ۱۳۳۵م/۱۹۵۶م با هدف تحکیم پایگاه سلطنت و کمک به شاه درراه به‌کارگیری و ترویج عمومی هرچه بیشتر فرهنگ و تمدن غرب و تقویت بنیان‌های تازه، تکوین یافته نظام سرمایه‌داری در ایران بود. باشگاه «لاینز» ماهیت امریکایی داشت و در سال ۱۹۱۵م/۱۲۹۴ش برای اولین بار در اواخر دهه ۳۰ در تهران، اصفهان، مشهد و تبریز با هدف جذب ابرازی برای شناسایی و جذب افراد واجد شرایط و تحکیم موقعیت امریکا در ایران تشکیل شد. در

سال ۱۹۶۶م/۱۳۴۵ش تشکیلات فراماسونری در ایران تأسیس شد و مؤسسان آن عبدالقایی نواب، برومند و امین بودند. بعد از تغییر در کادر رهبری جهان سرمایه‌داری، باشگاه‌های رفتاری (گرداننده) لاینز (شیر مرد) کی ران و لاینز (کلوب) ابرازدست نظام سرمایه‌داری ایجاد شد. روتاری و لاینز از پدیده‌های جدید نظام سرمایه‌داری است و در وابستگی این دو محفل به نظام سرمایه‌داری غرب و رهبر جدیدال‌سورود آن «امریکا» در دیدی وجود ندارد. این باشگاه‌ها حتی از دید ساواک نیز از سازمان‌های جنبی فراماسونری محسوب می‌شندد اما تفاوت باشگاه‌های روتاری و لاینز با فراماسونری نه در ماهیت سازمانی آنها بلکه در ساختار اجرایی و شکل ظاهری آنها بود. دو باشگاه مذکور، محافلی مرتبط با آن است. امریکایی‌ها این طرح‌ها را در قالب دو هدف سیاسی- اقتصادی این‌ها ظاهر و یوگر، اقتصادی کنترل جهان غیر کمونیست در پیش گرفتند. در حقیقت در تمام دورانی که کشورها درگیر جنگ بودند، سیاستمداران امریکایی در حال تعیین دنیای برای ورود به سیاست‌های امریکا بودند که این کشور را به قطب برتر جهانی تبدیل کند. نظریه ورود امریکا به صحنه بین‌المللی و کنترل اوضاع سیاسی اقتصادی کشورها که در پایی از نفوذ کمونیست آنجا نباشد. سیاستمداران امریکایی این نظریه را قبل از پایان جنگ نیز پیش‌بینی کرده بودند. پایه و اساس دکترین ترومن، فلسفه بشر دوستی نبود و هدف عمده آن تأمین منافع سیاسی- اقتصادی برای امریکادر جهان پس از مرگ وی بود. این امریکایی‌ها در اولین نفوذ همه‌جانبه امریکادر ایران در سال ۱۳۲۵ ش/۱۹۴۶م توسط شرکت امریکایی مورین نودسن با اجرای طرح‌های عمرانی شکل گرفت. کار امریکایی‌ها در ایران به تهیه برنامه‌های آموزشی، کمک مسائل آموزشی، خدماتی همراه برمی گرفت خامنه نیافت، بلکه این اقدامات مقدمه دخالت مستقیم آنها در همه امور کشور بود. ترومن سیاست خارجی را ایکنگونه بیان می‌کرد: «امریکایوظیفه خود می‌داند در هرزمانی که یک کشور به خاطر نجات از جنگال کمونیست کمک خواست به او کمک‌های نظامی، اقتصادی و سیاسی بنماید.»

ترومن حمایت از همه مردم آزاد را وظیفه خود دانست. او در این اهداف سیاسی برای خود بود که در دو محدوده «جهانی و جنگ سرد» توصیف می‌کرد. ترومن به این نتیجه رسید که برای تحکیم پایه‌های قدرت دولت‌تفاق طرفدار امریکا اعطای کمک‌های فنی- اقتصادی است که حفظ ثبات سیاسی همراه با رشد اقتصادی بسیار مطلوب بود. وی در راستای این اهداف سیاسی و کمک‌های اقتصادی به درون لایه‌های اجتماعی کشورها از دو طریق نفوذ کرد: تربیت گروه‌هایی از مردم کشورها بر ضد سیاست کمونیستی و به وجود آوردن پایگاه ارزشی دفاع از سیاست‌های امریکا که این افراد می‌توانستند جهانی را طبق الگوی ارزشی و سیاسی امریکا رقم بزنند.

■ **انجمن دستداران امریکایی خاور میانه**

این سازمان به‌ظاهر بشر دوستانه در سال ۱۹۵۱م/۱۳۲۹ ش در منطقه خاورمیانه برای بهبود روابط بین امریکا و خاورمیانه بنیان گذارده شد و به «بخ معروفی و سازمان سیا مخفیانه از طریق بخش سازمان‌های بین‌المللی خود برای داخ کمک مالی این سازمان به‌ظاهر بشر دوستانه در سال ۱۹۵۱م/۱۳۲۹ ش در منطقه خاورمیانه برای بهبود روابط بین امریکا و خاورمیانه بنیان گذارده شد و به «بخ معروفی و سازمان سیا مخفیانه از طریق بخش سازمان‌های بین‌المللی خود برای داخ کمک مالی

این سازمان به‌ظاهر بشر دوستانه در سال ۱۹۵۱م/۱۳۲۹ ش در منطقه خاورمیانه برای بهبود روابط بین امریکا و خاورمیانه بنیان گذارده شد و به «بخ معروفی و سازمان سیا مخفیانه از طریق بخش سازمان‌های بین‌المللی خود برای داخ کمک مالی

فراهم می‌نمود. از مهم‌ترین برنامه‌های داخ کمک به دانشجویان کشورهای جهان سوم برای کسب پذیرش در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکا و تسهیل امکانات تحصیلی آنها بود. دفتر داخ در ایران در سال ۱۹۵۳م. تأسیس شد و هدف آن کمک به دانشجویان برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکایی بود که در سال ۱۹۵۵م. تعداد ۶۷۹۵ دانشجوی ایرانی برای کسب اطلاعات برای تحصیل در دانشگاه‌های امریکا به این مرکز مراجعه کردند و از این‌تعداد ۳۷۵ نفر در خواست پذیرش دادند و ۲۱۵ نفر پذیرفته شدند. یکی دیگر از برنامه‌های داخ کمک به ایرانیان تحصیلکرده در امریکا برای یافتن شغل در ایران بود و از سازمان‌های ایرانی مانند انجمن ایران و امریکا، سازمان پیشاهنگی پسران و کلوب لاتاری پشتیبانی می‌کرد.

فراهم می‌نمود. از مهم‌ترین برنامه‌های داخ کمک به دانشجویان کشورهای جهان سوم برای کسب پذیرش در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکا و تسهیل امکانات تحصیلی آنها بود. دفتر داخ در ایران در سال ۱۹۵۳م. تأسیس شد و هدف آن کمک به دانشجویان برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها و دانشسراهای امریکایی بود که در سال ۱۹۵۵م. تعداد ۶۷۹۵ دانشجوی ایرانی برای کسب اطلاعات برای تحصیل در دانشگاه‌های امریکا به این مرکز مراجعه کردند و از این‌تعداد ۳۷۵ نفر در خواست پذیرش دادند و ۲۱۵ نفر پذیرفته شدند. یکی دیگر از برنامه‌های داخ کمک به ایرانیان تحصیلکرده در امریکا برای یافتن شغل در ایران بود و از سازمان‌های ایرانی مانند انجمن ایران و امریکا، سازمان پیشاهنگی پسران و کلوب لاتاری پشتیبانی می‌کرد.

۹ | روزنامه جوان | شماره ۵۶۷۹

آموزش زبان، ترویج کشاورزی و عمران روستایی خدمت می‌کردند. این افراد تحت نظارت ایرانیان کار می‌کردند و لازمه حضور آنها در ایران آن بود که فرهنگ ایرانی و زبان فارسی بیاموزند که ابتدا در امریکا انجام می‌شد و مرحله بعدی آموزش در ایران بود، چون آموزش در ایران نتایج بهتری داشت اما از سال ۱۹۷۰م. آموزش به‌طور کل در ایران انجام می‌شد. از سال ۱۹۶۸م. از تعداد سپاهیان صلح در ایران کاسته شد زیرا ایرانیان محورهای لازم برای رفع نیازهای کشور را پیدا کردند و با تأسیس سپاه دانش، سپاه بهداشت و سپاه ترویج از مهارت جوانان ایرانی برای حل مشکلات استفاده می‌کردند. حدود هزاران نفر از سپاهیان صلح به روستاهای ایران رفتند و با مسرد کار و زندگی کردند. سپاه صلح در ایران عموماً متضاد امریکایی زشت بود و اعتبار مورد نیاز امریکارا را تا اندازه‌ای به دست آوردند. جلال آل احمد درباره سیاست‌های فرهنگی امریکا در ایران می‌گوید: «آنها زمینه‌ای برای غرب‌زده کردن ایرانی بود.» وی در سفر خود به دانشگاه هاروارد و شرکت در سمینار سالانه آن در سال ۱۳۴۴ش. در پاسخ به سؤال سروان شرایور از مسئولان سپاه صلح درباره عملکرد آنان در ایران می‌گوید: «ما این حضرات را جدی نمی‌گیریم چون این حضرات با زندگی شرافتی خودشان از نظر یک دهاتی ایرانی که می‌خواندند به او کمک کنند، تلاش در خلأ می‌کنند و مثل مالک‌ها در شهر زندگی می‌کنند.»

■ **ایجاد کتابخانه‌های برون مرزی**

ایجاد ایسن کتابخانه‌ها در جهان در حال توسعه به‌عنوان الگوی مراکز علمی و آموزشی امریکایی نقش مهمی در ایجاد فضای مناسب برای ارتباط مستقیم و رزوررو با مخاطبان خود داشتند. ایجاد این کتابخانه‌ها بسیار تأثیر گذار بود در مقایسه با برنامه‌های ناپایدار و با منابع و خدماتی که ارائه می‌دادند، می‌توانستند نمایی کلی و تأثیر گذار از تاریخ، فرهنگ، هنر، اندیشه و هویت ملت امریکا را به مخاطبان خود ارائه دهند. این کتابخانه‌ها با خدماتی چون دست‌رسی آسان به منابع، استفاده دوستانه از سیستم طبقه‌بندی‌شده، کادر خوش رفتار، دارای منابع انتقادی، زندگی شهرزندی امریکایی و جامعه امریکایی راه‌نمایش می‌گذاشتند. اولین سیستم الکترونیکی اسناد کتابخانه دانشگاه تهران را گروه سپاهیان صلح دایر نمودند.

■ **نقش بنیادهای کارنگی، راکفلر و فورد**

تأثیر فعالیت‌های سه بنیاد «کارنگی، راکفلر، فورد» بر شکل‌گیری سیاست داخلی و تعیین‌کننده سیاست خارجی امریکاهمیت بسیار دارد. بنیادهای شهرزندی امریکایی و جامعه امریکایی خود، اهدافی از افرادی که از امتیازات اجتماعی بی‌بهره هستند بر دارند. فعالیت‌های بنیادها در راستای پیشبرد اهداف اساسی و برای در جامعه امریکا به‌خصوص بعد از جنگ جهانی دوم با شدت بیشتری عنوان شد. برنامه‌های این بنیادها به‌منظور پیشبرد علایق سیاست خارجی امریکا تدوین شده بود و به‌عنوان شکایی بی‌سروصد در تعیین سیاست خارجی امریکا به‌صورت عناصر حیاتی در نظام عقیدتی حامی دولت سرمایه‌داری ایفای نقش می‌کرد و این دو کارکرد اساسی تفکیک‌ناپذیرند. کار کان بنیاد نه سلاح به دست در توسعه‌طلبی برون‌مرزی امریکا فعالیت و نه فعالانه از دور‌های ضد شورش توسط حامیان امریکایی حمایت می‌کنند. این بنیادها اهداف را با باورهای که به آنها سازگار باشد تحقق می‌بخشند و در این زمینه از خدمات آن دسته از نهادهای آموزشی که در تولید و نشر این باورها تخصص دارند حمایت می‌کنند و خدمات بنیادها در پیشبرد اهداف سیاست خارجی عمدتاً در زمینه فرهنگی بود. آنها در طول فعالیت خود از شیوه‌هایی استفاده کرده‌اند که برنامه‌های فرهنگی و آموزشی آنها با استفاده از آن شیوه‌ها به‌مراتب آشکار تر از امپریالیسم اقتصادی و نظامی بود و حمایت بنیادها از برنامه‌های آموزشی در داخل و خارج کشور با شرایط تاریخی آنها ارتباط دارد و اگر اهداف این بنیادها بدون توجه به زمینه سیاسی- اجتماعی آنها برمی‌گشتند توسط مقامات امریکایی تقدیر و در مطبوعات نیز منتشر می‌شد. این برنامه امریکاییز زندگی افراد بوده‌اند و زمینه استمرار سلطه عقیدتی را فراهم می‌آورند. اعتقاد این بنیادها به حاکمیت نخبگان، باعث حمایت از معدود دانشگاه‌هایی در امریکا شد، که می‌توانستند متخصصان مورد نیاز را برای اداره جامعه با پیچیدگی روزافزون پرورش دهند و از دانشگاه‌های مشابه در کشورهای در حال توسعه حمایت کردند. حمایت از نخبگان دیگر کشورها بر برنامه‌های خارجی بنیادها صرفاً در حمایت از نخبگان و برنامه‌های خارجی آنها تقلیدی از کوشش‌های داخلی بوده‌است و این بنیادها به‌جای توسل به‌زور از طریق آموزش و پرورش مردم را وادار به پذیرش جهان‌بینی مورد قبول خود می‌کردند.

■ **انتشار مجلات و نشریه‌ها**

سلطه و نفوذ در پوشش فعالیت‌های فرهنگی بهترین ابزار بود که همواره مستشاران نیز از آن استفاده می‌کردند و تبلیغ فرهنگ اروپایی و مجلات یکی از این ابزار بود. نشریه «همزبان نو» از جمله نشریه‌های امریکایی بود که اداره اطلاعات امریکادر تهران آن را منتشر و به سایر شهرهای ایران ارسال می‌کرد. این نشریه علاوه بر اینکه به مسائل سیاسی، اقتصادی و پیشرفت‌های علمی زندگی امریکایی در میان جامعه ایرانی نیز سهم بسزایی داشت. این نشریه مورد اقبال عامه مردم نبود و بیشتر روشنفکران جامعه از آن استفاده می‌کردند که آنها می‌توانستند بازتاب آموخته‌های فرهنگ غرب در جامعه باشند.